

[View the original article](#)

درنگ

«درنگ» با محسن سازگارا؛ روایت تغییر، شکست و بازنگری یک فعال سیاسی

رویا کریمی مجد

۱۳/مهر/۱۴۰۵

مهمان این قسمت «درنگ»، محسن سازگارا است؛ فعال و تحلیلگر سیاسی ساکن آمریکا

«درنگ» مجموعه‌ای از گفت‌وگوهای عمیق با کسانی است که زندگی‌شان با تحولات سیاسی و اجتماعی ایران گره خورده است. در هر قسمت، یکی از مهمانان به تجربه‌های زیسته، لحظه‌های تعیین‌کننده و تصمیم‌هایی بازمی‌گردد که مسیر زندگی‌اش را تغییر داده‌اند؛ به باورهایی که زمانی داشته، بهایی که برای انتخاب‌هایش پرداخته و پرسش‌هایی که امروز، با فاصله گرفتن از گذشته، از خود می‌پرسد.

«درنگ» تنها روایت آنچه بر انسان‌ها گذشته نیست؛ جست‌وجویی است برای فهمیدن این‌که آن تجربه‌ها با آن‌ها چه کرده و چگونه از انسان دیروز، انسان امروز را ساخته است.

مهمان این قسمت «درنگ»، محسن سازگارا است؛ فعال و تحلیلگر سیاسی ساکن آمریکا که در کارنامه‌اش، همراهی با آیت‌الله خمینی در نوفل‌لوشاتو، نقش‌اش در شکل‌گیری سپاه پاسداران، مسئولیت‌های دولتی در سال‌های نخست جمهوری اسلامی، فعالیت در مطبوعات اصلاح‌طلب، زندان و سپس فعالیت سیاسی در خارج از ایران دیده می‌شود.

↓ [لینک مستقیم](#) ✓

↗ [بازکردن در پنجره جدید](#)

«به آدم‌هایی که خیلی تغییر می‌کنند اعتماد نکن».

این جمله‌ای است که نزدیک به سه دهه پیش، یک مأمور حراست قوه قضائیه به رویا کریمی‌مجد، خبرنگار وقت روزنامه سلام و جامعه گفت. مأمور که خود را پاسدار معرفی می‌کرد، برای نمونه از محسن سازگارا نام برد؛ از کسی که در شکل‌گیری سپاه پاسداران نقش داشت و دو دهه بعد در حلقه‌ی روشنفکران و مطبوعات اصلاح‌طلب دیده می‌شد.

سال‌ها بعد، همین خاطره نقطه آغاز گفت‌وگوی «درنگ» با محسن سازگارا شد؛ گفت‌وگویی درباره تغییر، شکست و بازنگری در باورهایی که زمانی با اطمینان از آن‌ها دفاع شده است.

سازگارا پاسخ آن پاسدار را امروز این‌گونه می‌دهد: «دست ارادت عقلی به هیچ‌کسی نباید داد». او میان تغییر از سر فرصت‌طلبی و تغییری که حاصل تجربه و تحول فکری است تفاوت می‌گذارد و می‌گوید اگر کسی «صادقانه تغییر کرد»، چه‌بسا بیشتر بتوان به او اعتماد کرد تا کسی که همچنان مانند ۴۰ سال پیش می‌اندیشد.

زندگی سیاسی خود او را نیز می‌توان با همین تغییرها دنبال کرد.

از نوفل‌لوشاتو تا سپاه

سازگارا در ۲۳ سالگی از آمریکا به نوفل‌لوشاتو رفت و به حلقه‌ی اطراف آیت‌الله روح‌الله خمینی پیوست. او در «درنگ» می‌گوید فضای فکری آن نسل زیر تأثیر انقلاب‌های مسلحانه، از ویتنام تا الجزایر و فلسطین بود و خود او نیز مأمور مطالعه‌ی مدل‌های «ارتش مردمی» شده بود. به گفته‌ی سازگارا، در نوفل‌لوشاتو حتی داوطلبانی برای سازماندهی گروه‌های پارتیزانی آموزش می‌دیدند، زیرا تصور می‌شد مبارزه با حکومت شاه ممکن است به جنگی طولانی تبدیل شود.

اما انقلاب پیش از آن به پیروزی رسید.

سازگارا حالا از این اتفاق با کلمه‌ی «خوشبختانه» یاد می‌کند و می‌گوید آنچه آن روز «مبارزه انقلابی» خوانده می‌شد، امروز می‌تواند در شمار «کار تروریستی و مسلحانه» قرار گیرد. پس از بازگشت به ایران، او در شکل‌گیری و نوشتن اساسنامه‌ی سپاه پاسداران نقش داشت. سازگارا می‌گوید تصور اولیه، ایجاد نیرویی برای تأمین امنیت پس از انقلاب، مقابله با احتمال کودتا و دفاع در برابر تهدید خارجی بود.

اما آن نیروی مسلح، از ابتدا فقط یک پروژه نظامی نبود. سازگارا می‌گوید: «ماها ایدئولوژیک بودیم» و فضای غالب بر بخش اسلامی انقلاب را نوعی «اسلام‌گرایی ایدئولوژیک، انقلابی و تا حدی چپ‌گرایانه» توصیف می‌کند.

کتابی که خوانده بود، اما ندیده بود

یکی از نقاط مهم گفت‌وگو جایی است که سازگارا به نخستین مواجهه خود با کتاب «ولایت فقیه» آیت‌الله خمینی بازمی‌گردد.

او می‌گوید کتاب را در حدود ۲۰ سالگی خوانده بود، اما «اصلاً چشمم تئوری‌های آقای خمینی را در این کتاب نمی‌دید». آنچه توجه جوان انقلابی را جلب می‌کرد، به گفته خودش، مواضع تند خمینی علیه شاه، آمریکا و اسرائیل بود.

حدود یک دهه بعد، نگاهش تغییر کرده بود. سازگارا می‌گوید در حدود سال‌های ۱۳۶۳ و ۱۳۶۴، پس از تجربه حضور در حکومت، تصمیم گرفت از کار اجرایی فاصله بگیرد و آثار بنیانگذاران انقلاب را دوباره بخواند. به تعبیر خودش، تا آن زمان «حسرت انقلاب کردن‌مان هم در رفته بود».

او تجربه حکومت‌داری را یکی از عوامل این تغییر می‌داند: مواجهه با واقعیت اداره کشور، به گفته او، بسیاری از قطعیت‌های دوران مبارزه را به پرسش تبدیل کرد.

آرمان دوم؛ اصلاحات

اما تردید در انقلاب، پایان تلاش سیاسی سازگارا نبود.

در دهه‌های بعد، او این بار در کنار گروهی از روشنفکران و پژوهشگران سیاسی به ایده جامعه مدنی، توسعه سیاسی و دموکراتیک کردن جمهوری اسلامی از درون نزدیک شد. تصور این بود که می‌توان از نهاد انتخابی ریاست‌جمهوری برای ایجاد شکاف در ساختار قدرت استفاده کرد، جامعه مدنی را گسترش داد و در نهایت به تغییر قانون اساسی رسید.

با پیروزی محمد خاتمی در سال ۱۳۷۶، این نظریه فرصت آزمون یافت.

سازگارا هنوز از آن به عنوان «پروژه‌ای خوب» یاد می‌کند، اما می‌گوید آرمان‌های اصلاحات خیلی زود به «دیواره‌های تنگ قانون اساسی» برخورد کرد. به روایت او، بسته شدن مطبوعات، فشار بر جنبش دانشجویی و ورود گسترده‌تر سپاه و بسیج به سیاست، او را به این نتیجه رساند که مانع، فقط عملکرد یک جناح سیاسی نیست و مسئله به ساختار قدرت و جایگاه ولایت فقیه بازمی‌گردد.

پروژه سوم؛ گذار

پروژه سوم زندگی سیاسی سازگارا در سال ۱۳۸۰ کلید خورد، زمانی که نامزد انتخابات ریاست‌جمهوری شد، با این انتظار که شورای نگهبان صلاحیتش را رد خواهد کرد. می‌گوید هدف اصلی‌اش استفاده از فرصت انتخابات برای بردن ایده همه‌پرسی تغییر قانون اساسی به دانشگاه‌ها بود. او نه تنها رد صلاحیت شد بلکه دو سال بعد هم ۱۱۴ روز زندان را تحمل کرد؛ دوره‌ای که پسر دانشجوی او نیز در میان بازداشت‌شدگان بود.

در «درنگ»، سه مقطع زندگی او کنار یکدیگر قرار می‌گیرند: سازگرای انقلابی سال ۵۷، سازگرای اصلاح‌طلب دهه ۷۰ و سازگرای که سرانجام به ضرورت گذار از جمهوری اسلامی رسید.

خود او این مسیر را حاصل آموختن از «اتفاقات، تحولات جامعه، دانشی که کسب کردم، کتاب‌هایی که خواندم و تجربیات ملل دیگر» می‌داند. او می‌گوید هیچ‌گاه چندان از جامعه‌ای که در آن زندگی کرده جدا نبوده است: «هر کسی فرزند زمان و مکان خودش است؛ من هم از این قاعده مستثنی نبودم».

اما زندگی سیاسی سازگارا پرسشی دشوارتر را نیز پیش می‌کشد. او برای تغییر ایران به انقلاب پیوست؛ از نتیجه انقلاب سرخورده شد و به اصلاحات امید بست؛ اصلاحات را ناکافی یافت و به گذار رسید. در هر مرحله، شکست یا بن‌بست یک پروژه سیاسی، به بازنگری دیگری در باورهای خودش انجامیده است.

شاید پرسش «درنگ» درباره محسن سازگارا نیز همین‌جا شکل بگیرد: اگر انسان حق دارد از تجربه بیاموزد و تغییر کند، مسئولیت انتخاب‌هایی که با باورهای پیشین خود کرده چه می‌شود؟

رویا کریمی مجد

رویا کریمی مجد روزنامه‌نگاری را در سال ۱۳۷۱ در ایران آغاز کرد و در اردیبهشت سال ۱۳۸۷ به رادیو فردا پیوست. او در سال ۲۰۱۵، میکروفن طلایی جشنواره رادیویی نیویورک را به خاطر تهیه برنامه رادیویی «سنت تیغ» دریافت کرد.

این مطلب بخشی از:

درنگ

فراتر از خبر

بایگانی

ایران